

Ett brev för mycket

Att 23 av Sveriges professorer i nationalekonomi (och närstående ämnen) i ett bekymrat brev påtalar vad de uppfattar vara missförhållanden vad gäller tjänstetillsättningar vid landets största universitet är en händelse som inte bör få passera obemärkt. I brevet hävdas att det vid tjänstetillsättningar vid Lunds universitet förekommer lokal inavel och vänskapskorruption och man varnar för att Lunds universitet i framtiden kan få svårt att attrahera kvalificerade sökande.

Tyvär blir uppmärksamheten en annan än vad brevskrivarna avsett. Deras kritik vilar nämligen på felaktiga grunder. Att så många av landets professorer nonchalerat elementär källkritik – att helt enkelt läsa handlingarna i ärendet – och därmed låtit sig föras bakom ljust är djupt beklagligt.

Vidare är det anmärkningsvärt att man valt att agera medan ärendet ännu pågick. Hade det varit ett intresse för tjänstetillsättningar i allmänhet och vid Lunds universitet i synnerhet borde man ha väntat tills ärendet var avgjort för att undvika misstankar om försök till otillbörlig påverkan. Vi vill här framhålla, att vi med denna kommentar *inte* tar ställning för eller emot enskilda sökande i de tillsättningsärenden vi kommenterar. Vad saken gäller är brevskrivarnas principer, deras källkritik och civilkurage.

Fil dr AGNETA KRUSE är universitetslektor i nationalekonomi vid Lunds universitet. Professor LARS SÖDERSTRÖM är prefekt på Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

Bakgrunden

Låt oss börja med att i all korthet förklara hur tjänstetillsättningar går till. Vi talar här i första hand om en professorstillsättning. Det första steget är förstås att besluta att en tjänst med viss inriktning skall inrättas. Detta är en angelägenhet för hela universitetet. När tjänsten är utlyst och sökande anmält sig hänskjuts ärendet till respektive tjänsteförslagsnämnd. Det finns normalt en sådan nämnd vid varje fakultet. Dess uppgift är att föreslå en person för tjänsten. Beslutet fattas sedan av universitetets rektor. Som stöd för sin verksamhet har tjänsteförslagsnämnden s k sakkunniga. Tidigare var sakkunnigas uppgift begränsad till att avge ett utlåtande om de sökandes meriter; de var med andra ord rådgivare. Numera har de sakkunniga ställning som ledamöter av tjänsteförslagsnämnden, vilket betyder att de tar del i beslutet. Alltjämt gäller att de sakkunniga skriver ett utlåtande, men inget hindrar att de bidrar till nämndens arbete också på annat sätt.

I nämnden sker en diskussion om de sökandes meriter. Det är inte alls märkligt om en ledamot under intryck av denna diskussion ändrar åsikt om de sökandes relativa meriter. Även sakkunniga kan vara lyhörda. Det händer ganska ofta att en tjänsteförslagsnämnd inte är enig i sitt förslag.

Det aktuella ärendet

Det ärende som föranlett de 23 professorerna att ta till pennan avser en professur i internationell ekonomi. Sakkunniga har varit professorerna Ronald Findlay (USA), Victor D. Norman (Norge) och Niels Thygesen (Danmark). Efter en ganska lång förberedelsestid togs ärendet upp

i nämnden den 3 april 1997. Nämndens fasta ledamöter var eniga med de tillfälliga ledamöterna, d v s de sakkunniga, om att föreslå Lars Ljungquist som innehavare av tjänsten. Ärendet fick emellertid tas om, eftersom Lars Ljungquist vid det laget hade fått andra planer.

Nämnden sammanträdde igen den 23 maj 1997. Frågan gällde då vem av de *kvarstående* sökande som skulle föreslås. Till skillnad mot förra gången gick det inte att uppnå enighet vid detta tillfälle. Sex ledamöter (inklusive professor Findlay) röstade för Göte Hansson, medan två ledamöter (professorerna Norman och Thygesen) röstade för Per Lundborg. På basis av denna rekommendation beslöt rektor för Lunds universitet att Göte Hansson skall få tjänsten. Beslutet överklagades av två av de sökande, utöver Per Lundborg även Johan Torstensson. Överklaganden handhas av den för hela riket gemensamma överklagandenämnden.

Kritiken

Det är i detta skede – i början av oktober 1997 – som professorernas brev dyker upp. Närmare bestämt rör det sig om två brev, ett brev med 20 underskrifter från professorer i Stockholm/Uppsala och ett brev med 3 underskrifter från professorer i Umeå.¹

Breven är identiska utom på en punkt, nämligen i frågan om hur professor Findlay rangordnat de sökande i sitt första yttrande. I brevet från Stockholm/Uppsala påstås att han satte Lars Ljungquist och *Per Lundborg* före de andra sökande, medan det i brevet från Umeå hävdas att han satte Lars Ljungquist och *Johan Torstensson* före de andra. Uppenbarligen kan inte bägge uppgifterna vara korrekta. Minst ett av breven, låt det vara osagt vilket, måste vara fel på denna punkt. Nog kan man väl begära att professorer som bekymrar sig över hur tillsättningar sker vid ett annat än det egna universitetet är så pass pålästa att de kän-

ner till i varje fall det viktigaste innehållet i de handlingar som ingår i ärendet.

Det framgår inte av breven huruvida brevskrivarna är bekymrade över nämndens beslut 97-04-03 att föreslå Lars Ljungquist. Invändningarna gäller beslutet 97-05-23 att föreslå Göte Hansson. Brevskrivarna hävdar att den ”lokala tjänsteförslagsnämnden” (finns så vitt vi vet inga andra sorter – är uttrycket medvetet valt för att leda tankarna till bypolitik och inavel?) frångått de sakkunnigas bedömning och förordat en person ur den grupp sökande som ”samtliga tre sakkunniga bedömde ... som klart mindre kvalificerade för tjänsten”. Detta är nonsens och djupt missvisande. Inte nog med att de sakkunniga varit noga med att framhålla att *samliga* sökande – vad avser vetenskaplig skicklighet – är väl meriterade för den tjänst det gäller; en av dem har dessutom röstat för att just Göte Hansson skall få tjänsten. Utfallet av omröstningen blev, som nämnts, 6 röster för Göte Hansson och 2 för Per Lundborg.

Brevskrivarna kan inte bortse från att professor Findlay faktiskt stött valet av Göte Hansson, men de försöker förringa betydelsen av detta. Att Findlay inte reserverade sig mot beslutet antyds ha berott på att han ”inte var bekant med de svenska procedurerna härvidlag”. Detta är en synnerligen grov beskyllning. Nog får man väl förutsätta att en person som

¹ Undertecknare är:

Stockholms universitet: Anders Björklund, Peter Bohm, Lars Calmfors, Harry Flam, Assar Lindbeck, Mats Persson, Torsten Persson, Claes-Henric Siven, Peter Svedberg och Lars E O Svensson.

Handelshögskolan i Stockholm: Lars Bergman, Lars Ljungqvist och Jörgen W Weibull.

Uppsala universitet: Jonas Agell, Sören Blomquist, Per-Anders Edin, Peter Englund, Nils Gottfries, Anders Klevmarken och Jan Södersten.

Umeå universitet: Kurt Brännäs, Karl-Gustaf Löfgren och Tönu Puu.

åtagit sig att vara ledamot av en tjänsteförslagsnämnd gör sig bekant med den procedur som gäller. Dessutom är förklaringen helt tokig. Man brukar ju inte reservera sig mot beslut som man själv står bakom. Professor Findlay hävdade bestämt att Göte Hansson är den mest lämpade för tjänsten (efter att Lars Ljungquist dragit sig tillbaka).

Att brevskrivarna blundar för fakta är för oss en gåta. Den eventuella osäkerhet som kan ha förelegat om saken, kunde de lätt ha eliminerat genom att fråga de personer som deltagit i beslutet, i första hand naturligtvis professor Findlay själv. En annan möjlighet hade varit att läsa handlingarna i ärendet. Vi har svårt att frigöra oss från misstanken att det är något annat än omsorg om Lunds universitet och ämnet nationalekonomi som drivit brevskrivarna.

Denna misstanke stärks när vi tar del av deras bekymmer rörande risken för att det vid Lunds universitet skulle pågå lokal inavel och vänskapskorruption. Det är sant att Göte Hansson är utbildad i Lund och att han gjort sin akademiska karriär i Lund, men vad bevisar det? Är det inte också sant att flera av brevskrivarna själva idag har tjänst på samma lärosäte som de studerat vid och länge arbetat vid? Och hur är det med Lars Ljungqvist – han föreslogs utan att tidigare ha haft närmare kontakt med Lund. Vi efterlyser klara belägg för att inavel och vänskapskorruption skulle vara ett större problem i Lund än på andra håll. Varför har man inte bedömt saken värd en ordentlig empirisk analys?

Andra fall

Även om missförstånd av detta slag knappast kan ursäktas, kan det ha intresse att gå ett steg vidare och ställa frågan om professorerna ändå inte handlat i god tro och med bästa avsikter. Med andra ord, om det varit så att en "lokal tjänsteförslagsnämnd" tagit ett beslut i strid mot sakkunnigas råd, borde då inte rättrådiga

ämnesföreträdare gripa in och tala om att de är bekymrade? Kanske finns det ändå någon princip brevskrivarna är ute för att värna?

Det är intressant att notera, att det inte är första gången som flera av brevskrivarna har synpunkter på en tjänstetillsättning. Exempelvis hade åtta av de aktuella brevskrivarna häromåret bestämda synpunkter på tillsättningen av två professorer i utvecklingsekonomi. Felet den gången var inte att de sakkunniga 'kördes över', utan att de sakkunnigas råd följdes till punkt och pricka: bara en av tjänsterna tillsattes och som innehavare valdes Arne Bigsten. Den gången krävde de klagande professorerna en förnyad prövning av de sökandes meriter med hänvisning till att de sakkunniga, som de sade, använt fel kriterier för sina ställningstaganden. En av de sakkunniga, professor Jagdish Bhagwati vid Columbia University, framhöll i en kommentar att han arbetat hårt med sitt utlåtande och uttryckte en tydlig besvikelse över de svenska professorernas inbrott i ärendet. "Perhaps the letters were written or signed before a thorough reading of the reports w[a]s made?" Det är också ett sätt att säga att brevskrivarna inte vet vad de talar om.²

Vidare har vi ett fall i Uppsala, då *samtliga* sakkunniga förordade en viss person, men tjänsteförslagsnämnden lika fullt föreslog en annan. De sakkunniga förordade Johan Lybeck, men den lokala (?) tjänsteförslagsnämnden föreslog ändå Peter Englund, som också fick professuren. Samtliga sakkunniga reserverade sig mot beslutet. Den gången fanns inga bekymrade professorer som kände ett behov

² Som nämnts är åtta av brevskrivarna identiska vid de två tillfällena, nämligen Peter Bohm, Lars Bergman, Sören Blomqvist, Lars Calmfors, Assar Lindbeck, Mats Persson, Torsten Persson och Lars E O Svensson. De som var med då (890419) men inte nu senast är Henrik Horn, Karl Jungenfelt, Karl-Göran Måler och Lars Werin.

av att hålla den akademiska fanan högt. Och nog är det anmärkningsvärt att den person som då fick professuren tillhör dagens brevskrivare. Han bekymrar sig över att man i Lund väljer Göte Hansson som har en sakkunnig med sig, samtidigt som han själv inte hade någon enda.

I det aktuella brevet nämns inte bara professuren i internationell ekonomi. Ytterligare två tidigare tillsättningsärenden används för att exemplifiera professorernas bekymmer över sakernas tillstånd i Lund. Det ena ärendet gällde en professor i nationalekonomi särskilt kvinnoforskning (1991), medan det andra ärendet gällde två lektorat i nationalekonomi (1995). Karl-Gustaf Löfgren, en av brevskrivarna, var involverad som sakkunnig vid tillsättningen av professuren. Att han nu i brev till Lunds universitets rektor ifrågasätter ett beslut som han tidigare varit med om att fatta finner vi synnerligen anmärkningsvärt.

Civilkurage och principfasthet

Självklart är en diskussion om kriterier vid tjänstetillsättningar och de sakkunnigas roll i detta sammanhang av stort intresse. Brevet från de 23 professorerna får oss att vilja lyfta fram en annan och minst lika viktig aspekt, nämligen etik i offentlig förvaltning. Lennart Lundquist, professor vid statsvetenskapliga institutionen i Lund, har i en bilaga till förvaltningspolitiska kommissionen (*I demokratins tjänst*, SOU 1997:28) angett några viktiga kvaliteter hos ämbetsmannen (i detta fall professorn) och hans/hennes roll. En sådan är att ämbetsmannen har civilkurage och ett visst mått av principfasthet. För att säkerställa detta måste det finnas en rättighet att reservera sig då beslut fattas. Det centrala i detta sammanhang är Lundquists påpekande att denna rätt motsvaras av en lika viktig skyldighet, nämligen skyldigheten att reservera sig om man inte anser ett beslut vara riktigt. *Utan reservation är man delaktig i beslutet.*

Vid tillsättandet av professuren med inriktning mot kvinnoforskning var tjänsteförslagsnämnden enig. Professor Löfgren medverkade i egenskap av sakkunnig och är alltså delaktig i beslutet. Nu, sex år senare, meddelar han att beslutet kan ses som uttryck för inavel och vänskapskorruption.

Pinsamt

Det är alltid obehagligt att anmäla avvikande mening vid ett sammanträde. Men tar man sitt uppdrag på allvar är detta en skyldighet. Det kan förmodligen också vara obehagligt att till kolleger säga att man inte vill vara med och skriva under ett brev. De som avstod från att skriva under det aktuella brevet har vår respekt.

Det är som sagt inte första gången ett antal professorer i vårt ämne har synpunkter på ett tillsättningsärende. Kanske inte heller den sista. Låt oss hoppas att det senaste brevet inte blir mönsterbildande för framtiden. Det är pinsamt för professionen att ett så stort antal högt kvalificerade kolleger undertecknar brev och ställer sig bakom påståenden vilkas riktighet de uppenbarligen inte brytt sig om att kontrollera. Till detta kommer det djupt olyckliga i att enskilda personer blir smutskastade. Den som söker en tjänst i vårt ämne skall inte behöva riskera att få sin utnämning ifrågasatt med obestyrkta eller direkt felaktiga beskyllningar om oegentligheter i tillsättningen.